הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגדל עוז · ספר שופטים

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמות

רבנו שם טוב אבן גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמות

רבנו שם טוב אבן גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגדל-עוז-על-משנה-תורה-הלכות-מלכים-ומלחמות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ג 5
הלכה ד 5
הלכה ה 5
הלכה ו 5
הלכה י 6
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ה 6
פרק ג 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ג 6
הלכה ה 7
הלכה ז 7
הלכה ח 7
הלכה ט 7
הלכה י 7
פרק ד 7
הלכה א 7
הלכה ט 7
פרק ה 7
הלכה א 7
הלכה ד 7
הלכה ה 7
הלכה ו 8
הלכה ז 8
הלכה ח 8
הלכה ט 8
הלכה י 8
פרק ו 8
הלכה א 8
הלכה ה 9
הלכה ו 9
הלכה ז 9
הלכה ח 9
הלכה יא 9
הלכה יג 10
פרק ז 10
הלכה א 10
הלכה ה 10
הלכה טו 10
פרק ח 11
הלכה א 11
הלכה ב 11
הלכה ה 11
הלכה ז 11
הלכה ח 11
פרק ט 11
הלכה א 11
הלכה ב 11
הלכה ה 12
הלכה ט 12
הלכה יא 12
הלכה יב 13
הלכה יד 13
פרק י 13
הלכה א 13
הלכה ו 13
הלכה ז 13
הלכה ט 13

פרק יא 13
הלכה א 13
הלכה ג 13
פרק יב 14
הלכה א 14
הלכה ב 14
הלכה ג 15
הלכה ד 15

פרק א

הלכה א

שלש מצות נצטוו כו' עד מאסו. בספרי ובסנהדרין פרק כהן גדול (דף כ'):

הלכה ג

אין מעמידין מלך וכו' עד שמואל הרמתי ובית דינו. בספרי פרשת שופטים ופ"ק דכריתות (דף ה') ופ"ק דסנהדרין (דף ב'):

הלכה ד

אין מעמידין מלך מקהל גרים כו' עד אשר לא אחיך הוא. בנזיקין פ' החובל (דף פ"ח) ובספרי פרשת שופטים:

ולא למלכות בלבד עד מקרב אחיך. פרק החולץ (דף מ"ה) ולשון ספרי זו מצות לא תעשה:

הלכה ה

אין מעמידין אשה וכו' עד אלא איש. בספרי פ' שופטים:

הלכה ו

ואין מעמידין מלך כו' עד על ראשו וישקהו. פ"ק דכריתות (דף ה') :

ומאחר שמושחין וכו' עד ישראל. כתובות פרק הנושא (דף ק"ג) :

הניח בן קטן כו' עד ליואש. בספרי פרשת שופטים:

וכל הקודם בנחלה קודם וכו'. פרק הנושא:

והבן הגדול כו' עד לעולם. פ"ק דכריתות:

והוא שיהיה הבן כו' עד במקום אביו. פ' הנושא:

וכן מי שאין בו וכו' עד עולם. מקצתו בספרי פרשת שופטים ומקצתו פסוקים זיל קרי בי רב הוא ומקצתו בכתובות פרק הנושא והרבה מקומות בסתם התלמוד דממלא מקום אבותיו:

אבל אם יעמוד מלך וכו' עד כל הימים: כתב הראב"ד ז"ל זה סותר למה שאמר למעלה עכ"ל: **ואני** אומר דבר זה לא יצא מפיו. או טעות היה בספרו שהרי אלו פסוקים פשוטים הם וזיל קרי בי רב הוא וגם למעלה כן כתב ממש וכלל הכל כי מלכות בית דוד לא תפסוק לגמרי עולם ועד ואפי' נטו מדרך דוד אבל ממעט מלכותם מעונם אבל משאר השבטים אם לא ישמרו את דרכם תפסק מלכותם לגמרי וכן מצאתי בספר הישר שהוגה בחתימת ידו:

הלכה י

אין מושחין מלכי ישראל כו' עד סוף הפרק. פ"ק דכריתות (דף ה') פ"ק דהוריות (דף י"א):

פרק ב

הלכה א

כבוד גדול כו' עד וירקה בפניו. בספרי ובסנהדרין פרק כהן גדול (דף י"א) ותחלתו בסוטה פרק ואלו נאמרין (דף י"ח) :

וזה בזיון כו' עד וישב לפני ה'. בסוטה פרק ואלו נאמרין (דף מ"א) ובסנהדרין פרק כה"ג ובהלכות ותחלתו נמי פ"ק דקדושין:

הלכה ה

המלך מסתפר בכל יום עד תחזינה עיניך. פרק סדר תעניות (דף י"ז) :

וכן מצוה על המלך כו' עד שבקטנים. ענין תלמידי חכמים במכות שלהי הלוקין (דף כ"ד) וגם זה עם שאר הדינין מפורשין בכתובות פרק הנושא ובספרי פרשת שופטים:

וכשמדבר אל העם כו' עד סוף הפרק. בסוטה פרק ואלו נאמרין:

פרק ג

הלכה א

בעת שישב המלך כו' עד וקרא בו כל ימי חייו. במסכת סנהדרין פרק כה"ג (דף כ"א) ובספרי פרשת שופטים:

הלכה ב

לא ירבה לו נשים מפי השמועה למדו שהוא לוקח עד שמונה עשרה נשים ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה ויש לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש. עכ"ל ר"מ ז"ל. **ובהשגות** הוסיף על זה בין הנשים והפילגשים י"ח, וכתב א"א זה אי אפשר וכו': **ואני** אומר עיקר זאת ההלכה בסנהדרין פרק כהן גדול וגם בספרי פרשת שופטים וז"ל היו לדוד שש נשים אמר לו הקב"ה ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה עכ"ל ועיניך רואות שאין לנו לתפוס לא על ר"מ ז"ל ולא על הראב"ד ז"ל כי שניהם לדבר אחד נתכוונו אבל תלונתנו על הסופר שטעה:

הלכה ג

לא ירבה לו סוסים כו' עד ואם הרבה לוקה. בסנהדרין פרק כהן גדול ובספרי פרשת שופטים:

הלכה ה
המלך אסור לשתות כו' עד כל ימי חייו. בסנהדרין פרק בן סורר ומורה (דף ע') והוא מדברי קבלה:

הלכה ז
כבר ביארנו וכו' עד על הדת. בסנהדרין פרק כ"ג (דף י"ח י"ט) והביאור פ"ב דהל' סנהדרין:

הלכה ח
כל המורד במלך כו' עד כשמעי בן גרא. סוף פרק נגמר הדין (דף מ"ט):

הלכה ט
המבטל גזירת המלך. סוף פרק נגמר הדין (דף מ"ט) ופרק קמא דקדושין ופרק קמא דיבמות:

הלכה י
כל ההורג נפשות כו' עד סוף הפרק. בירושלמי:

פרק ד

הלכה א
רשות יש למלך כו' עד בכל אלו הדברים וכיוצא בהם. נדרים פרק ד' נדרים וכמה מקומות בתלמוד הלכה רווחת דינא דמלכותא דינא:

שכל האמור בפרשת המלך כו' עד צאנכם יעשור. בסנהדרין פרק כה"ג (דף כ'):

הלכה ט
כל הרוגי המלך וכו' עד סוף הפרק. בסנהדרין פרק כה"ג ובספרי פרשת שופטים:

פרק ה

הלכה א
אין המלך נלחם תחלה כו'. מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות כו' אבל מלחמת הרשות כו' עד ועושה מלחמתו. סנהדרין פ"ק ופ"ק דברכות ופרק כהן גדול בסנהדרין:

הלכה ד
מצות עשה וכו' עד אבד זכרם. בספרי:

הלכה ה
ומצות עשה לאבד כו' עד זכר עמלק. בספרי:

ומצות עשה לזכור כו' עד עמלק. בספרי זכור את אשר עשה לך עמלק בפה לא תשכח בלב עוד שם זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך ע"כ:

הלכה ו

כל ארצות שכובשין ישראל כו' עד האמורה בתורה. סופו בירושלמי:

הלכה ז

ומותר לשכון בכל העולם כו' עד שלא לשוב למצרים. זיל קרי בי רב הוא:

הלכה ח

מותר לחזור לארץ מצרים וכו' עד שנאמר כמעשה ארץ מצרים כו'. בירושלמי:

הלכה ט

אסור לצאת מארץ ישראל כו' עד ויחזור לארץ. פ"ק דמסכת ע"ז:

וכן יוצא לסחורה. בירושלמי והביאו ר"י אלפס ז"ל סוף מסכת סנהדרין:

אבל לשכון בחו"ל אסור כו' עד ונתחייבו כלייה למקום. בבא בתרא פרק המוכר את הספינה (דף צ'):

הלכה י

גדולי החכמים עד סוף הפרק. סוף מס' כתובות (דף קי"א):

פרק ו

הלכה א

אין עושין מלחמת הרשות וכו' עד וקראת אליה לשלום: כתב הראב"ד ז"ל אין שואלין למלחמת הרשות אלא עד שיהיו למס עכ"ל: **ואני** אומר עיקר אלו הדברים בספרי ואין ספק אצלי שגם ר"מ ז"ל כך דעתו ותשלום לשונו מוכיח בכמה מקומות מהסמוך לזה אחר שכתב אין הורגין אותן והרי הם למס כו' עד שיקבלו את שניהם כו' עד והמס הוא שיקבלו כו' עד ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה כו' עד כפי מה שיתנה עכ"ל והוא ברור:

אם השלימו וקבלו כו' עד לשום דבר. בספרי:

והמס הוא שיקבלו כו' עד כפי מה שיתנה ואסור לשקר בבריתם עד עם שאר האומות. הכל מפורש בספרי וז"ל מקבלין אנו עלינו מסים ולא שעבוד שעבוד ולא מסים אין שומעין להם עד שיקבלו זו וזו ע"כ:

אבל שבעה עממין וכו' עד ולא קבלו: כתב הראב"ד ז"ל זה שבוש אלא שיכול לומר השלימו לקבל המצות עכ"ל: **ואני** אומר עיקר אלו הדברים בספרי ואין ספק בדבר א"ו הוא שבכך הוא מדבר וכשתתבונן בלשון הראשון ובלשון האחרון בסמוך לזה מכלל ששלחו להם לשלום ולא קבלו כך תמצאנו:

הלכה ה

שלשה כתבים שלח יהושע וכו' עד לולי חלול השם: כתב הראב"ד ז"ל כל זה שבוש שלא שלח להם יהושע וכו': **ואני** אומר אתמהה וכי עד שלא נכנסו לארץ שכתב ר"מ ז"ל אין בכללו משמע עד שלא עברו את הירדן ועוד הלשון מפורסם הוא כך בירושלמי פ"ז דמסכת שביעית גמרא מתני' קמייתא דגרס אמר ר' שמואל בר נחמן שלש פרוסטגמאיות פירוש כתבים שלח יהושע לא"י עד שלא יכנס לארץ מי שהוא רוצה לפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה גרגשי האמין להקב"ה והלך לו לאפריקי דכתיב עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו דכתיב וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל ל"א מלכים עשו מלחמה ונפלו ע"כ, הנה זה פשוט ושאר הדברים שכתב ר"מ ז"ל בזה הפסק מפורש בגיטין פ' השולח ואיני יכול להאמין שהראב"ד ז"ל יכתוב לשון זאת ההשגה:

הלכה ו

עמון ומואב אין שואלין להם וכו' עד מקבלין אותן. זיל קרי בי רב הוא ומקצת מתברר בספרי וז"ל מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת עליה לשלום יכול אף כאן ת"ל לא תדרוש שלומם מכלל שנאמר בטוב לו יכול אף כאן ת"ל וטובתם כל ימיך לעולם ע"כ:

הלכה ז

כשצרין על עיר לתפשה כו' עד שבכך צוהו. כל זה מפורש בספרי דבי רב:

הלכה ח

אין קוצצין אילני מאכל וכו' עד מותר לקוצצו. הכל בנזיקין פרק החובל ובספרי:

וכמה יהיה הזית עושה כו' עד מכת מרדות מדבריהם. פרק החובל (דף צ"א) ופ"ק דקדושין (דף ל"ב) ובשבת פרק מפנין (דף קכ"ט) מייתי ענין ההשחתה ומקצת הדברים גם בספרי:

הלכה יא

צרין על עיירות עכו"ם כו' עד יקבר. פרק קמא דשבת (דף י"ט):

הלכה יג

ארבעה דברים פטרו במחנה כו' עד עירובי חצרות במחנה. פרק קמא דעירובין (דף י"ז) : **אלא מטלטלין מאהל לאהל עד כמו שנתבאר בהל' שבת**. בירושלמי:

ואין מחיצה פחותה מעשרה טפחים. כבר נתבררה הלכה זו וראיותיה בהל' רוצח ושמירת נפש לגבי מעקה:

וכשם שפטורין כו' עד סוף הפרק. ענין החזרה פרק קמא דכתובות ושאר כל הדברים בספרי ופסוקים פשוטים ולשון ספרי ויד תהיה לך אין יד אלא מקום שנאמר והנה מציב לו יד עוד שם ויתד תהיה לך על אזניך אין אזניך אלא מקום זיונין:

פרק ז

הלכה א

אחת מלחמת מצוה כו' עד וזהו הנקרא משוח מלחמה: כתב הראב"ד ז"ל אפשר להיות זה כו': **ואני** אומר עיקר כל אלה הדברים בספרי ולא ידעתי במה אתלה הלשון הזה אם בטעות הספר שחסר אם במהירות הקורא שלא השמיע לאזניו עד הסוף או הראב"ד ז"ל לא אמרו ואחר כתבו על שמו שהרי ר"מ ז"ל נזהר בלשונו והשלים כך מיד בסמוך לזה וז"ל שתי פעמים מדבר כו' ע"כ משוח מלחמה אומר וכהן אחר תחתיו המשמיע לכל העם בקול רם ואחר כך מדבר השוטר וכו' עד ואחר שחוזרין כל החוזרין כו' עד בד"א שמחזירין אלו האנשים מעורכי המלחמה במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה עכ"ל. ובודאי כך הוא בגמרא בסוטה פרק משוח מלחמה (דף מ"ב) וא"כ איך יאמן שהראב"ד ז"ל יכתוב לשון אותה ההשגה:

הלכה ה

אחד הבונה בית לישיבתו וכו' עד לא צרכי העיר ולא צרכי הגדוד. הכל בספרי ובסוטה פרק משוח מלחמה (דף מ"ט). וענין בית קטן בסוכה פ"ק:

הלכה טו

מי האיש הירא וכו' עד מכל דבר למלחמה. פרק משוח מלחמה ובספרי:

וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה כו' עד סוף הפרק. מקצת אלו הדברים בספרי סוף פרשת שופטים ובפרשת כי תצא ומקצתם במדרשות:

פרק ח

הלכה א
חלוצי הצבא כו' עד וכיוצא בהן. פ"ק דקדושין (דף כ"א) ובספרי:

הלכה ב
וכן בועל אשה בגיותה עד מפני שהיא גיורת. פרק קמא דקדושין ומקצת הדבר בספרי:

הלכה ה
וכיצד דין ישראל ביפת תאר כו' עד בכתובה וקדושין. ביבמות פ' החולץ (דף מ"ט) :
ואם לא חפץ בה וכו' עד את הדמים. בספרי:
וכן אם כבשה אחר שנבעלה וכו'. הכל בספרי וז"ל לא תתעמר בה לא תשתמש בה ע"כ:

הלכה ז
לא רצתה להתגייר כו' עד שלא נתגיירה. ביבמות פ' החולץ (דף מ"ח):

הלכה ח
נתעברה מביאה ראשונה כו' עד על דעתם. ביבמות פ' החולץ:
ותמר מביאה ראשונה כו' עד ימנעני ממך. פרק החולץ:

פרק ט

הלכה א
על ששה דברים כו' עד נמצאו הכל שבע מצות. בסנהדרין פרק ארבע מיתות (דף נ"ו) :
כן היה הדבר בכל העולם עד אברהם וכו' עד ונשלמה על ידו: כתב הראב"ד ז"ל כן ראוי לומר וכו': **ואני** אומר מדרשות חלוקות הם לכמה עניינים יש אומר מימי קדם היו מפרישין ותולין הדבר באברהם דכתיב ויתן לו מעשר מכל פירוש שאברהם נתן למלכי צדק וזהו דהסכמת הראב"ד ז"ל. וי"א כי יצחק התחיל להפרישו מדכתיב וימצא בשנה ההיא מאה שערים כתרגומו כי שיערו לתרומה ומעשרות וכן כתב רש"י ז"ל בפירוש התורה והרמב"ן ז"ל וזה הוא דעת ר"מ ז"ל וכן נ"ל דאילו באברהם ממה נתן לו מעשר באותה שעה והרי לא לקח כלום דכתיב הרימותי ידי כו' אם מחוט ועד שרוך נעל כו':

הלכה ב
בן נח שעבד ע"ז וכו' עד מכל מקום נהרג. פ' ד' מיתות (דף נ"ו) :
וכן אם הרג רודף כו' עד מה שאין כן בישראל: כתב הראב"ד ז"ל קשיא ליה אבנר ע"כ:
ואני אומר הוא ז"ל כתב זה מפני שאמרו בסנהדרין סוף פרק נגמר הדין גבי שלמה דאייתוה ליואב דייניה אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר ליה גואל הדם דעשאל

הואי א"ל עשאל רודף הוה א"ל היה לו להצילו באחד מאיבריו א"ל לא יכילנא ליה א"ל השתא בדופן חמישית איכוון ליה מקום שמרה וכבד תלויין בה באחד מאיבריו לא יכיל ליה אמר ליה ליזיל אבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא כו' עד ויטהו יואב אל השער אמר ר' יוחנן שדנו בדין סנהדרין א"ל מאי טעמא קטלתיה לעשאל כו' כדלעיל דמשמע מינה דאפילו בישראל נמי אם יכול להציל באחד מאיבריו והורג נהרג עליו כבן נח. לכאורה נראית קושיא גדולה וכי מעיינת בה שפיר ליתא כלל וכבר תירצו רבותינו בעלי התוספות ז"ל ואמרו שלא נהרג יואב לא בעבור הריגת אבנר ולא בעבור הריגת עמשא דהא ישראל הוה והיה צריך להתרות בו ואפילו לרבי יוסי דאמר חבר לא בעי התראה יואב לא היה חבר בדבר זה שהרי היה חושב לעמשא מורד במלכות כדאיתא בההיא שמעתא והוה ליה בשוגג אלא ודאי לא נתחייב יואב אלא משום איהו גופיה דהוה מורד במלכות כדמוכח בההיא שמעתא מדכתיב והשמועה באה עד יואב כי נטה אחרי אדוניה עכ"ל והוא נכון וישר ומקובל ודברי ר"מ ז"ל בלא קושיא כלל:

הלכה ה

שש עריות אסורות כו' עד בשוק. בסנהדרין פ' ד' מיתות (דף נ"ח):

הלכה ט

בן נח חייב על הגזל עד מה שאין כן בישראל. פרק ארבע מיתות (דף נ"ז) :

וכן חייב על פחות משוה פרוטה כו' עד אלא לישראל בלבד. בסנהדרין פרק ארבע מיתות (דף נ"ז) ובכתובות פרק נערה שנתפתתה ובהרבה מקומות:

הלכה יא

אחד האבר או הבשר הפורש מן הבהמה או מן החיה בן נח נהרג עליו: כתב הראב"ד ז"ל ומן העוף עכ"ל: **ואני** אומר גם ר"מ עצמו ז"ל כן כתב ריש פרק ה' דהלכות מאכלות אסורות כי איסור אבר מן החי נוהג בבהמה בחיה ובעוף אבל צריך להתבונן בדבריו מ"ש שם הוא לישראל ובני נח לאיסור ומ"ש כאן הוא ליהרג עליו בן נח כמו שפירש בסמוך מדעתו ויש לו סמך לסברתו כי בשר עוף הוא מדרבנן בחולין ריש פרק כל הבשר ובנדרים פרק הנודר מן הירק וזה פשוט:

אבל העוף יראה לי שאין בן נח נהרג על אבר מן החי ממנו: כתב הראב"ד ז"ל נראה לי שזה ט"ס וראוי להיות אבל השרץ עכ"ל: **ואני** אומר תמה אני על השרץ הזה מי הביאו לכלל בשר וכל עצמן לא נחלקו ר' עקיבא וחביריו ריש פרק כל הבשר ופרק הנודר מן הירק אלא בבשר דגים וחגבים אבל שרצים לא שמענו ואי משום דאמרינן פרק ארבע מיתות באך בשר דלמשרי שרצים הוא דאתא דחייה בעלמא הוא דקא דחי ליה:

הלכה יב
השוחט את הבהמה כו' עד משום אבר מן החי. בשחיטת חולין פ"ב:

הלכה יד
וכיצד הן מצווין על הדינין עד סוף הפרק. בסנהדרין פ' ד' מיתות ופרק בן סורר ומורה:

פרק י

הלכה א
בן נח ששגג באחת מכל מצותיו פטור מכלום חוץ מרוצח בשגגה עד בן נח שבירך את השם כו' עד קודם לכן יחנק. בסנהדרין פ' ארבע מיתות:

הלכה ו
ועכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו אע"פ שחייב מיתה אינו נהרג. פ' ד' מיתות:

הלכה ז
המילה נצטוה בה אברהם אבינו כו' עד והם המחוייבים במילה. פרק ארבע מיתות משמע כן ואמרו ז"ל ביצחק ולא כל יצחק וזיל קרי בי רב הוא:

הלכה ט
עכו"ם שעסק בתורה כו' עד לעצמו. פרק ארבע מיתות:
כללו של דבר כו' היו ישראל ועכו"ם כו' עד סוף הפרק. עיקר ההלכה בנזיקין פרק הגוזל בתרא ובגיטין פרק הניזקין וביאור ענין הקבורה פרק י"ד דהלכות אבל ושאר הענינים פ"י דהלכות ע"ז וחוקת עכו"ם ופ"ו דהלכות מתנות עניים:

פרק יא

הלכה א
המלך המשיח כו' עד שכל הספרים מלאים מדבר זה. פרק עשרה יוחסין ופרק חלק ובמדרשות:

הלכה ג
אל יעלה על דעתך שמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם או להחיות מתים וכיוצא בדברים אלו אין הדבר כך שהרי ר' עקיבא חכם גדול היה ומחכמי המשנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהיה מלך המשיח ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת: כתב הראב"ד ז"ל והלא בן כוזיבא היה אומר וכו': **ואני** אומר מה מקום להשגה זאת והלא כבר כתב ר"מ

ז"ל עצמו בזה הפרק שגם החכמים ז"ל היו חלוקים בענינו והוא האמת כי מה שכתב הראב"ד ז"ל הוא בסנהדרין פרק חלק ואנו מפרשים דלאו אינהו קטלוהו כי למה יומת מה עשה ומ"ש ר"מ ז"ל מר' עקיבא הוא באיכה רבתי ובמקומות מהמדרשות וכולם כוונתם לברר ולא נתברר כי אם ע"י ההצלחה כמו שכתב ר"מ ז"ל והוא האמת:

ועיקר הדברים כו' עד סוף הפרק. הם דברים מקובלים ומקובצים מפסוקי הנביאים ומדרשיהם וההגדות שנתפזרו להם בענין וקבצם הוא ז"ל כגון הענין שבא בו מלך המשיח בקדושין פרק עשרה יוחסין וגם בספרים החיצונים המספרים קורות הזמנים ודברי הימים שנתחדשו בימי החכמים וענין אותו אשר עמד אחריו הוגד בספרים החיצונים להודיע תחלתו וסופו ושאר ביאורים במקראות הבאים בנבואות כפי הסברות והדעות המקובלות לכל אחד ממנו:

פרק יב

הלכה א

אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם כו' עד משלים: כתב הראב"ד ז"ל והלא כתוב בתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ עכ"ל: **ואני** אומר אילו באנו להקשות היה לנו להקשות תיפוק לי דהא כתיב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה ומעתה קרא ומשל טפי למה לי אלא סברות הן ואין משיבין עליהן וכבר כתב ר"מ ז"ל בזה הפרק שאין הדברים מקובלים ולא יודע בירורן עד שיבאו במהרה בימינו ומכל מקום במה שהקשה הראב"ד ז"ל יש לומר דחיה רעה משל על אומה רעה וכמו שדרשו ז"ל חיה רעה אכלתהו על אשת אדוניו וכבר הקדים ר"מ ז"ל שכל מה שמפורש בנביאים הכל רמזו בתורה והוא מה שאמרו ז"ל במגלה (בתענית ט'.) וע"ש מי איכא מידי בנביאי וכתובי דלא רמיזא בדאורייתא:

הלכה ב

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד. בברכות פרק אין עומדין:

ויראה מפשוטן כו' עד הגדול והנורא. הנה הוא מפורש שזו היא סברתו:

ואינו בא לא לטמא כו' עד בכלל הדברים כמו שביארנו. עיקר ההלכה סוף עדיות ופ' עשרה יוחסין והביאור פי"א ושאר הענינים במדרשות ודברים מכלל דברים אחרים מתבררים ומתבארים אלו מכלל אלו:

הלכה ג

בימי המלך המשיח כו' עד שנטמעה נטמעה. פרק עשרה יוחסין וסמיך ליה אקרא דוצרפתים כצרוף כסף:

הלכה ד

לא נתאוו הנביאים עד כמו שביארנו בהלכות תשובה. והביאור פרק ט':